

Vientiä ympäristölle

SEMINAARIRAPORTTI

Toim.

Laura Järvinen

Esko Kuusisto

Vientiä ympäristölle

SEMINAARIRAPORTTI

Toim.
Laura Järvinen
Esko Kuusisto

Sitran Raportteja 59

© 2005 Sitra ja kirjoittajat

Graafinen suunnittelu: Marjut Heikkinen
Kannen kuva: Anthony John West/CORBIS/SKOY
Raportin kuvat: Antero Aaltonen
Taitto: Anu Mikkonen

ISBN 951-37-4610-0 (nid.)
ISSN 1457-571X

ISBN 951-563-512-8 (URL:<http://www.sitra.fi>)
ISSN 1457-5728 (URL:<http://www.sitra.fi>)

Sitran raportteja –sarjassa julkaistaan tutkimusten, selvitysten ja arviointien tuloksia erityisesti asiantuntijoiden käyttöön.

Raportteja voi tilata Sitrasta, puhelin (09) 618 991, sähköposti: julkaisut@sitra.fi

Edita Prima Oy
Helsinki 2005

ESIPUHE

Suomen ympäristökeskus (SYKE) ja Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra kutsuivat elinkeinoelämän ja julkishallinnon johtoa pohtimaan ympäristöalan viennin edistämistä yhteiseen juhlaseminaariin lokakuussa 2005. SYKellä on juhlavuosi, se on rakentanut suomalaista ympäristöhallintoa kymmenen vuotta ja Sitra on käynnistänyt ympäristöohjelman vauhdittaakseen ympäristötekniikan ja -osaamisen vientiä ja kansainvälistymistä.

Lähtökohta tapaamiselle oli mielenkiintoinen. World Economic Forum WEF on jälleen vuonna 2005 valinnut Yalen ja Columbian yliopistojen arviointien perusteella Suomen maailman parhaaksi ympäristömaaksi. Maailman ympäristöteknologiamarkkinat ovat hyvässä kasvussa, mutta Suomen ympäristöalan vienti kehittyy maailmanmarkkinoita hitaammin. Ympäristöalan vienti on ajankohtainen teema.

Kiitämme järjestäjien puolesta Tasavallan presidenttiä, juhlaseminaarin puheenvuorojen pitäjiä ja paneeliin osallistuneita ympäristöviennin haasteiden ja mahdollisuuksien esiintuomisesta, arvokkaista mielipiteistä ja ehdotuksista. Sitran ympäristöohjelma ja SYKE jatkavat juhlaseminaarin viestien pohjalta eteenpäin, hyödyntävät sen tuloksia kehittämistyössään ja vievät siten omalta osaltaan suomalais-ta ympäristöosaamista maailmalle.

Helsingissä lokakuussa 2005

Esko Aho

Yliasiamies

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto

Lea Kauppi

Pääjohtaja

Suomen ympäristökeskus

Jukka Noponen

Ohjelmajohtaja

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto

Ympäristöohjelma

Jukka Malm

Palvelujohtaja

Suomen ympäristökeskus

SISÄLLYS

1	VIENTIÄ YMPÄRISTÖLLE -SEMINAARIN AVAUS "SUOMI – YMPÄRISTÖN MALLIOPPILAS?"	5
2	TASAVALLAN PRESIDENTTI TARJA HALOSEN PUHE "VIENTIÄ YMPÄRISTÖLLE" -SEMINAARISSA	7
3	"ONKO YMPÄRISTÖVASTUUUSTA OIKEASTI HYÖTYÄ HYVÄLLE LIKETOIMINNALLE?"	13
4	PANEELIKESKUSTELUN ALOITUSPUHEENVUORO "MITEN KÄÄRITÄÄN SUOMEN MALLI VIENTITUOTTEEKSI?"	19
5	PANEELIKESKUSTELUN OSALLISTUJAT	22
	Paneelikeskustelun aiheita	24
	Kännykkä-äänestyksen kysymykset, vastausvaihtoehdot ja vastausprosentti	31
	LIITE 1. Vientiä ympäristölle -seminaarin ohjelma	34

Vientiä ympäristölle -seminaarin avaus

”Suomi – ympäristön mallioppilas?”

PÄÄJOHTAJA LEA KAUPPI, SUOMEN YMPÄRISTÖKESKUS (SYKE)

Arvoisa Tasavallan presidentti, hyvät kutsuvieraat

Kansainvälisissä vertailuissa Suomi on toistuvasti sijoittunut kärkisijoille, oli sitten kysymys kilpailukyvyistä, kestävästä kehityksestä, panostuksesta tutkimus- ja kehittämistoimintaan, koululaisten osaamisesta tai korruption vähäisyydestä. Tämän tyyppiset vertailut eivät tietenkään ole koko totuus. Suomalaisten ekologinen jalanjälki on vieläkin raskas, vaikka

ympäristöön kohdistuva kuormitus on monilta osin merkittävästi alentunut. Ei ole kuitenkaan mitään syytä vähätellä vertailujen viestiä. Sitä, että Suomi on monella tapaa hyvä maa elää. Se ei ole sattumaa. Meidän vahvuutemme muodostuu monen asian yhdistelmästä, jossa kokonaisuus on aidosti enemmän kuin osiensä summa. Mutta mitä pitäisi tehdä, jotta tästä yhdistelmästä muodostuisi todellinen suomalainen vientimenestys, joka edistää kestävästä kehitystä laajemminkin koko maapallolla?

Mitkä ovat ne tekijät, joiden ansiosta kehitys Suomessa on ympäristöllisesti kestävämmällä pohjalla kuin muissa maissa? Kestävän kehityksen indeksi perustuu 76 muuttujaan, jotka kuvaavat paitsi ympäristön tilaa ja kuormitusta, myös mm. hallinnon tehokkuutta, tutkimus- ja kehittämistoimintaa ja innovaatioita. Suomi ei suinkaan sijoitu ykköseksi kaikkien tekijöiden suhteen. Ratkaisevaa on kokonaisuus: hyvä lainsäädäntö, yhteiskunnan avoimuus, toimivat infrastruktuurit, osaaminen ja korkeatasoinen teknologia. Meillä myös yksityinen sektori kantaa vastuuta ympäristöstä toisella tapaa kuin monissa muissa maissa. Eikä se suinkaan ole heikentänyt kilpailukykyä, päinvastoin.

Eräs Suomen kiistattomista vahvuuksista on hyvä vuoropuhelu ja yhteistyö julkisen vallan, elinkeinoelämän ja eri intressitahojen kesken. Ajankohtainen esimerkki tästä on laajapohjaisen kestävä kulutuksen ja tuotannon toimikunnan työ. Yksi toimikunnan ehdotuksista koskee materiaalitehokkuuden palvelukeskuksen perustamista. Keskus tuottaisi mm. materiaalinäystöpalveluja teolliseen tuotantoon ja ylläpitäisi tietopankkeja parhaista käytännöistä, taloudellisista laskelmista, elinkaari-inventaarioista, materiaalitehokkaasta tuotesuunnittelusta ja raaka-aineiden ympäristövaikutuksista. Tämä on hyvä esimerkki siitä, miten eri toimijoiden yhteistyöllä saamme kestäväan kehitykseen liittyvää tietopääomaamme koottua ja tarjottua elinkeinoelämän käyttöön sekä ympäristön että suomalaisen kilpailukyvyyn parhaaksi.

Kelpaisiko suomalainen tapa toimia malliksi muuallakin? Seminaarimme tarkoitus on löytää toimintatapoja, joilla kilpailukyky ja kestävä kehitys saadaan vielä nykyistä paremmin tukemaan toisiaan sekä täällä omassa maassa että maailmalla.

Sitra ja SYKE haluavat haastaa teidät talkoisiin vauhdittamaan suomalaisen ympäristöosaamisen matkaa maailmankartalle.

2

Tasavallan presidentti Tarja Halosen puhe ”Vientiä ympäristölle” -seminaarissa

Ihmiset ovat ympäristöasioissa ymmärtäneet hyvin, että maailma on yhteinen. Meillä jokaisella on oma vastuumme ympäristöstä, mutta useimpien ympäristökysymysten ratkaisuun tarvitaan myös laajaa yhteistyötä sekä omassa maassa että kansainvälisesti. Globaali ajattelu on itse asiassa lähtenyt liikkeelle juuri ympäristöön kohdistuneista huolista.

Ympäristöpolitiikka on myös ollut viime vuosikymmenien rohkaisevimpia kokemuksia. Me olemme pystyneet jo josain määrin vaikuttamaan ihmisten kulutustottumuksiin ja muuhun käyttäytymiseen. NykYTEknologia ja uusi tietämys asioista ovat myös parantaneet tilannetta. Esimerkiksi rikinpoistolaitteet ja jätevesien puhdistustekniikka ovat parantaneet oman ympäristömme laatua ja käyneet kaupaksi myös muualle. Vähäpäästöisyyteen tähtäävä ja ympäristön kuormitusta keventävä toimintatapa ja uusi teknologia tulevat epäilemättä jatkossa olemaan entistä tärkeämmässä asemassa maailman ponnistellessa kohti kestävästä kehitystä.

Olen erittäin iloinen siitä, että Suomen ympäristökeskus SYKE ja Sitra ovat yhdessä järjestäneet tämän seminaarin. Olemme Suomessa kyenneet ratkaisemaan ympäristöongelmat kansainvälisesti arvioiden hyvin. Meidät tunnetaan sekä korkeasta ympäristöteknologiasta että varsin kunnianhimoisesta ympäristölainsäädännöstä, jota pyrimme myös tosissamme toteuttamaan. Työn jälki näkyy myös ympäristömme laadussa. Suomessa kyettiin esimerkiksi kymmenessä vuodessa vähentämään lyijypäästöt murto-osaan aikaisemmasta.

Kotimaan ympäristöongelmien hoitamisessa riittää kuitenkin vielä työtä. Itämeren tila ei korjaannu hetkessä. Öljy- ja kemikaalivahinkojen riskit kasvavat kuljetettavien määrien valtavan kasvun myötä. Ilmastopolitiikka vaatii kotimaisia toimia. Niin sanottu ekologinen jalanjälkemme on edelleen suuri, vaikka osa siitä selittyikin pohjoisella sijainnilla ja harvaanasutulla maalla tai puunjalostusteollisuudella. Mutta toisaalta juuri sen vuoksi meidän kannattaa olla edelleen aktiivisia ympäristöpolitiikassa. Me ja arka pohjoinen luontomme hyödyimme siitä ratkaisevasti.

Mutta tehkäämme välttämättömyydestä hyve ja kilpailuetu. Välttämättömissä ekotehokkuuden parantamisen talkoissa Suomen kannattaa olla aktiivinen jo nyt, sillä tämän alan osaamisella tulee lähivuosina olemaan huomattavat kansainväliset markkinat. Moneen muuhun maahan verrattuna meillä on ympäristöteknologian kansainvälisillä markkinoilla se etu, että osaamisellamme on näyttöä ja kansainvälistä tunnustusta.

Suomessa arvioidaan olevan noin 300 varteenotettavaa ympäristöteknologiayritystä. Näiden yritysten kokonaisliikevaihto on noin 3,4 miljardia euroa. Liikevaihdosta yli kaksi kolmasosaa tulee vientimarkkinoilta.

Ympäristöteknologian maailmanmarkkinoiden on arvioitu kasvavan yli 10 prosenttia vuodessa, ja markkinoiden arvo on noin 550 miljardia euroa. Ympäristöteknologian odotetaan muodostuvan yhdeksi keskeiseksi kasvusektoriksi.

Näyttää kuitenkin siltä, että meillä ei ole käytetty markkinoiden kasvun luomia mahdollisuuksia. Suomen asema ympäristönsuojelun edelläkävijämaana ei ole johtanut samassa mitassa ympäristöteknii-

kan viennin kasvuun. Alalla toimivien yritysten liikevaihdon kasvu on ollut tähän asti suhteellisen vaatimatonta eikä uusia yrityksiä ole juurikaan perustettu. Tämä näkyy valitettavasti myös siinä, ettei alan työllistävyyskään ole kasvanut viime vuosina.

Viennin osuus ympäristötekniikan alalla on jo suuri, mutta se on suhteellisen pienen ryhmän käsissä. Monille muille olisi tilaa ja kysyntää. Tiedämme kokemuksesta, että pienet yritykset ja vientiin suuntautuvat yritykset tarvitsevat tukea ja yhteistyötä. Kun kotimarkkinat ovat pienet, on tärkeää, että pienetkin yritykset uskaltavat ja voivat kansainvälistyä.

Meillä on kansallisesti hyvät kokemukset yhteistyöstä. Suomalaiset yritykset, tutkimuslaitokset ja viranomaiset ovat tehneet tavoitteellista ympäristönsuojelutyötä jo vuosikymmeniä. Kotimaan lisäksi yhteistyö ulottuu myös maamme rajojen ulkopuolelle. Olemme esimerkiksi tehneet viitisentoista vuotta yhteistyötä Itämeren suojelussa niin Puolassa, Baltiassa kuin Venäjälläkin.

Lähialueyhteistyön tunnetuin kohde on ehkä Pietarin lounainen jätevedenpuhdistamo, joka otettiin käyttöön syyskuussa ja joka on Itämeren tulevaisuuden kannalta erittäin tärkeä. Suomalaista työtä ja ympäristöteknologiaa sisältävä urakka toteutettiin Pohjoisen ulottuvuuden ympäristökumppanuushankkeena. Suomalaisten veronmaksajien rahoja siihen käytettiin noin 10 miljoonaa euroa, joka oli noin viisi prosenttia hankkeen kokonaiskustannuksista. Sen sijaan suomalaista työtä ja ympäristöteknologiaa on tässä laitoksessa moninkertaisesti. Vastikään tekemälläni Etelä-Kaukasian matkalla – kiitos venäläisen ja kansainvälisen median – oltiin hyvin kiinnostuneita suomalaisesta vesiosaamisesta. Kauppa- ja teollisuusministeri Mauri Pekkarinen ja Bakussa pidetyn yritysseminaarin suomalaiset osanottajat olivat monien kysymysten kohteena.

★ ★ ★

Käsittäakseni meillä ei olekaan pulaa ympäristötekniikan taitamisesta – sen sijaan tarvitsisimme enemmän tuotteiden ja palvelujen kaupallistamisen ja kansainvälistämisen edellyttämää liiketoimintaosaamista. Alan ihmiset väittävät, että hyviäkin teknologioita ja ide-

oita on jopa kuollut, kun edellytyksiä niiden viemiseksi kansainvälisille markkinoille ei ole ollut.

Vientiponnistelut todella kannattaisivat, sillä suomalaista ympäristöteknologiaa ja suomalaisia ratkaisuja arvostetaan kansainvälisesti. Kotimaassa kertynyt ympäristöosaaminen on hyvä pohja lähteä maailmalle. Esimerkiksi haja-asutusalueiden vesi-, jätehuolto- ja energiaratkaisut, teollisten prosessien tehokas veden käyttö ja kierätys, tehokkaat jätteen keräys- ja kuljetusjärjestelmät, öljyntorjuntaosaamisemme, kaupunki-ilmaan liittyvät ratkaisut, hajautetut energiajärjestelmät ja bioenergia ovat vahvoja osaamisalueitamme.

Meidän on yhdessä löydettävä keinot markkinoille. Tällöin meidän on tietysti oltava realisteja ja muistettava alan toimijoiden yrityskoko ja resurssitekijät. Uskon kuitenkin, että mahdollisuuksia menestykselle on olemassa.

Meillä on laaja yhteisymmärrys uuden ympäristöteknologian kehittämisen tarpeellisuudesta ympäristöongelmien ratkaisemiseksi, yritysten kilpailukyvyyn turvaamiseksi ja uuden ympäristöliiketoiminnan luomiseksi. Valtion tukea ympäristöteknologian edistämiseen on ohjattu pääasiassa tutkimus- ja tiederahoituksen kautta.

Suomessa on useita tahoja, jotka tukevat yritysten tuotekehittelyä ja kansainvälistymistä. Pitempään tätä työtä ovat tehneet esimerkiksi Finpro, Valtion teknillinen tutkimuskeskus ja Tekes. Myös Sitra on toiminut aktiivisesti ympäristöalalla perustamisestaan lähtien. On erittäin myönteistä, että Sitra on tämän vuoden kesäkuussa aloittanut kolmivuotiseksi suunnitellun ympäristöohjelman, jonka tavoitteena on vauhdittaa ympäristöalan kehittymistä ja kansainvälistymistä sekä valmistella kansallinen toimintaohjelma tukemaan ympäristöteknikan vientiä.

Pääministeri Matti Vanhasen hallitusohjelman mukaan verotuksen rakennetta uudistetaan edistämään kestävä kehitystä, joten lienee lupa ymmärtää, että tämä voisi käsittää myös ympäristöteknologian kehittämisen ja kaupallistamisen verotuksen keinoin.

Ekologisella verouudistuksella on tarkoitus vähentää uusiutumattomien luonnonvarojen käyttöä ja ympäristöhaittoja sekä edistää kierrätystä ja tuotteiden, kulutuksen ja energiakäytön ekotehok-

kuutta. Valtiovarainministeriö julkaisi lokakuussa 2004 varsin laajan selvityksen ekologisesta verouudistuksesta ja erityisesti ympäristöön liittyvien verojen kehittämismahdollisuuksista. Ympäristöperusteinen verotus voisi mahdollisesti toimia kannustimena myös ekotehokkaiden innovaatioiden kehittämiseksi ja kaupallistamiselle.

★ ★ ★

Ilmastonmuutoksen uhka on meidän kaikkien uhka. Kioton pöytäkirja on vasta ensi askel toimintatapojen ja teknologian muutosten pitkällä taipaleella. Suomen sitoutuminen useiden muiden maiden tavoin Kioton sopimuksen mukaisiin päästövähennyksiin edellyttää teollisuudelta investointeja. Meillä, niin kuin useissa muissakin Euroopan maissa, käydyssä keskustelussa ilmastonmuutoksia torjuvia toimenpiteitä pidetään kalliina. Vaihtoehto, jossa ilmastonmuutoksen annettaisiin vapaasti edetä, on varmasti vielä paljon kalliimpi.

Kansainvälistymiselle on ollut ominaista, että yritysten toiminta ja markkinat ovat globalisoituneet, mutta toiminnan sääntely on edelleen pääsääntöisesti kansallista – tai korkeintaan alueellista, kuten EU:ssa. Tämä tilanne voi synnyttää epätervettä kilpailua, jossa mm. ympäristöstä piittaamatta pyritään säästämään tuotantokustannuksissa. On Suomen etu, että ympäristönsuojelun kansainvälinen sopimusjärjestelmä on kunnossa, että normit ovat korkeatasoisia, ja että mahdollisimman monet maat ovat niihin sitoutuneet.

Olen pyrkinyt edellä vakuuttamaan, että ympäristönsuojelussa ja ympäristötekniikassa välttämättömyydestä pitäisi tehdä hyve. Osaamisella, teknologian kehittämisellä ja sen siirrolla on ilmastonmuutoksen uhan torjumisessa keskeinen rooli. Monet suomalaiset yritykset voisivat saada jalansijaa ilmastopolitiikan synnyttämällä uuden teknologian markkinoilla. Keskeinen ja ajankohtainen kysymys maailmalla kun on, miten kestäväällä luonnonvarojen käytöllä ja ilmakehän tilaa vaarantamatta luodaan taloudellista tuottoa ja hyvinvointia. Kun lisäksi samaan aikaan on kyettävä lieventämään inhimillistä hätää ja köyhyyttä, haaste on suuri.

EU:n komission puheenjohtaja José Manuel Barroso käytti hiljattain Suomea ja Ruotsia esimerkkinä siitä, että kilpailukyky ja ympä-

ristöstä huolehtiminen eivät ole toistensa vastakohtia, vaan päinvastoin voivat tukea toisiaan. Meidät on siis EU:ssa pantu positiivisesti merkille. Osaammeko itse hyödyntää ja nähdä tätä taloudellisena mahdollisuutena, niin kuin pitäisi? Tämä seminaari on hyvä tilaisuus pyrkiä vastaamaan tähän kysymykseen.

Yhteistyössä järjestetty seminaari, johon osallistuu niin yksityisen kuin julkisen sektorin edustajia, on oiva tapa juhlistaa työn merkeissä Suomen ympäristökeskuksen kymmenvuotisjuhlavuotta. Toivottan niin päiväsankarille kuin kaikille muillekin ympäristöosaamisen parissa työskenteleville jatkuvaa menestystä.

”Onko ympäristövastuusta oikeasti hyötyä hyvälle liiketoiminnalle?”

TOIMITUSJOHTAJA JUHA RANTANEN, OUTOKUMPU OYJ

Luin menneen kesän aikana mielenkiintoisen kirjan, joka lukukokemus toimi sopivasti herättäjänä ajatellen tämän tilaisuuden teemaa. Kyseinen kirja on nimeltään ”Romahdus”, jonka kirjoittaja on yhdysvaltalainen professori Jared Diamond ja jolle Suomen Akatemian on myöntänyt akateemikon arvonimen.

Diamondin kirja käsittelee hyvin mukaansa tempaisevalla tavalla ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta kautta historian.

Kirjoittaja hakee vastausta kysymykseen, miksi jotkut yhteisöt ovat lopullisesti kadonneet ja miksi toiset taas ovat menestyneet. Aihetta käsitellään esimerkein, joissa haetaan selitystä sille, miksi esimerkiksi yhteisöt Pääsiäissaarilla tai viikingit Grönlannissa eivät pärjänneet. Diamondin vastaus liittyy ihmisen ja luonnon tasapainoon: romahtaneissa yhteisöissä ihminen tuhosi luontoa tavalla, joka vei lopullisesti kyseisen yhteisön elinmahdollisuudet.

Yllättävää oli havaita, että kautta historian ovat jotkut yhteisöt haaskanneet luonnonvaroja, eivät välittäneet ympäristön viesteistä ja

hakkasivat metsiään yli niiden luontaisen kasvun. Kysymys ihmisen ja luonnon tasapainosta ei siis ole ainoastaan aikamme ilmiö, vaan se on ollut haaste kautta ihmiskunnan historian.

Merkittävää on myös, että Diamond ei ole pessimisti. Samalla kun hän osoittaa miten ja miksi eräät yhteisöt tuhoutuivat, hän antaa esimerkkejä onnistumisista. Hänen väittämänsä on, että yhteisöt itse valitsevat toimintamallinsa, jotka johtavat joko ”romahdukseen” tai menestykseen.

Diamondin kirjan lukeminen antoi minulle sopivia herätteitä ajatella tämän tilaisuuden teemaa ja oman puheenvuoroni sisältöä. Mitent yritykset ja luonto – laajasti ymmärrettyinä – ovat tasapainossa? Mikä on yrityksen vastuu omasta ympäristöstään? Onko ympäristöarvojen edistäminen yrityksen edun mukaista?

Aivan yksiselitteistä vastausta kysymykseen ”onko ympäristöarvojen edistäminen yrityksen edun mukaista” en osaa antaa, koska vastaus se oman arvioni mukaan on tällaisissa pohdinnoissa aika tyyppillinen: pääsääntöisesti kyllä, mutta välttämättä ei aina.

Haluan aloittaa positiivisesta päästä: miksi ympäristöarvojen edistämisestä on hyötyä yritystoiminnalle? Itse näen siihen kolme syytä:

- ensinnäkin vastuullisen yritystoiminnan näkökulma
- toiseksi siihen sisältyvät liiketoimintamahdollisuudet
- ja kolmanneksi taloudellisen hyödyn näkökulma

Vastuullinen yritystoiminta on ollut paljon esillä viime aikoina. Yritykset itse haluavat enenevässä määrin raportoida toiminnastaan mahdollisimman laajasti, ei ainoastaan talouden vaan myös ympäristön ja sosiaalisen vastuun näkökulmasta. Perimmiltään kyse on siitä, että yrityksen toiminnan on oltava sopusoinnussa yhteiskunnan arvojen kanssa. Ympäristöasioissa minimilähtökohta on säädösten ja normien noudattaminen kussakin toimintamaassa, mutta johtavat yritykset ovat asettaneet tavoitteensa vieläkin korkeammalle.

Yritysten kannalta avoimella raportoinnilla ympäristöasioista pyritään hälventämään yritysten toimintaan liittyviä epäluuloja. Jossain määrin turhauttavaa tosin on, että ympäristöasioissa toiminnan jul-

kinen arviointi tapahtuu pääosin negaation kautta. Harva yritys saa positiivista palautetta hyvästä suorituksesta, mutta jokainen negatiivinen poikkeama saa suurta julkisuutta. Tästä esimerkkeinä vaikkapa Exxon Valdez tai Union Carbiden Bhopalin onnettomuus. Tietysti tässäkin on vastuulliselle toiminnalle motiivia tarpeeksi - kielteisen julkisuuden välttäminen.

Toinen hyvä syy ympäristövastuullisuuden edistämiseen on siihen liittyvä liiketoimintamahdollisuus. Kansainvälisesti lisääntyvä tietoisuus ympäristöasioista, kasvavat markkinat ja korkeat energiahinnat tarjoavat uusia mahdollisuuksia markkinoilla. Useat suomalaiset yritykset ovat nähneet nämä mahdollisuudet ja myyvät parempaan ympäristöön liittyviä tuotteita ja teknologiaa. Tilastokeskuksen arvon mukaan alan yritysten liikevaihto vuonna 2003 oli noin 3,4 miljardia euroa, josta vientiä Suomesta tai toimintaa ulkomailla oli noin 2/3 eli runsaat 2 miljardia euroa.

Tämän tilaisuuden paneelissa on varmasti aiheellista pohtia, miten tätä liiketoimintaa voisi entisestään kasvattaa. Nykyinen toiminta kun on vielä varsin pientä suhteessa potentiaaliin ja kasvuun, joka maailmanmarkkinoilla tähän sisältyy.

Ympäristöosaamisella on myös välillistä myönteistä vaikutusta. Suomalaiset teknologiaa myyvät yritykset voivat hyötyä omien Suomessa kehitettyjen prosessiensa hyvästä ympäristösuoritteesta. Tämä pätee varmasti myytäessä vaikkapa suomalaista energia-, paperi- ja selluteknologiaa, jotka tunnetaan maailmalla ympäristö- ja energiamielessä parhaina.

Otan tästä aiheesta esimerkin minua lähellä olevasta yrityksestä, Outokummusta. Outokumpu on maailman johtavia kaivos- ja metalliteollisuuden teknologia- ja laitetuottajia, ja kyseisen toimintamme liikevaihto on noin 500 miljoonaa euroa. Outokummun prosessit tunnetaan maailmalla paitsi tehokkaina myös energia- ja ympäristömielessä parhaina. Prosessit on alun perin kehitetty suurelta osin yhtiön omiin tarpeisiin, mistä hyvänä esimerkkinä on jo 40-luvulla kehitetty kuparinvalmistuksen liekkisulattoprosessi, joka edelleen on energia- ja päästöominaisuuksiltaan maailmalla eturivissä. Vaikka alkuperäinen innovaatio on vanha, sitä edelleen pa-

rantamalla on pystytty kehittämään prosessi, joka tänä päivänä on ”puhtain” maailmassa. Aivan hiljattain solmimme uuden noin 50 miljoonan euron projektisopimuksen tällaisesta teknologiatoimituksesta Kiinaan ja meille on kerrottu, että valinnassa ympäristönäkökohdat olivat painavat.

Myös muut Outokummun kehittämät ja myymät teknologiat tunnetaan hyvistä ympäristöarvoistaan. Esimerkiksi meidän kehittämämme ferroseosprosessit ja alumiini-teollisuuden leijupetiteknologiat ovat tunnettuja vähäisistä päästöistä ja tehokkaasta energiankäytöstä.

Mainitsemistani ympäristövastuullisuuden hyödyistä kolmas liittyy talouteen. Päästö- ja energiamielessä tehokkaat prosessit ja toimintatavat ovat yleensä myös taloudellisesti edullisia ja kustannustehokkaita, koska ne säästävät sekä raaka-aineita että energiaa. Tämän seikan merkitys korostuu erityisesti nykyisenkaltaisessa, korkeiden energia- ja raaka-ainehintojen tilanteessa.

Vähän laajemminkin ajatellen oma kokemukseni on, että kokonaisvastuullinen toiminta, johon liittyvät alhaiset päästöt, vähäiset työtapaturmat, tehokas materiaalien ja energian käyttö, tuottaa myös hyvän taloudellisen tuloksen. Syynä on se, että edellä mainittuja ”hyveitä” ei saavuteta, ellei toiminta ole hyvin ohjattu, prosessit tehokkaita ja henkilöstö motivoitunutta.

Edellä luettelin kolme positiivista asiaa ympäristövastuullisuudesta yrityksen kannalta. Entä sitten mitalin toinen puoli: miksi ympäristövastuullisuuden edistämisestä ei yritykselle aina ole hyötyä? Yrityksen toiminnalle on tunnusomaista monitahoinen tavoiteasetanta. Asiakkaat odottavat korkealaatuisia tuotteita, henkilöstö hyvää työpaikkaa, omistajat korkeaa tuottoa ja yhteiskunta vastuullisuutta. Yritysjohdon haaste on löytää tasapaino kaikkien välille, koska jos maksimoi vain yhtä näkökulmaa, muut saattavat kärsiä. Jos asiakkaalle toimittaa korkealaatuisia tuotteita, jotka ovat liian kalliita valmistaa, kannattavuus kärsii. Samoin jos lyhytaikaisesti maksimoi kannattavuutta esimerkiksi henkilöstön kustannuksella, ihmisten motivaatio heikkenee, mikä näkyy heikentyvänä laatuna ja asiakastytymättömyytenä.

Yhtälailla yritys ei voi ainoastaan minimoida päästöjään, jos seurauksena ovat kilpailijoita kalliimmat valmistuskustannukset. Viime kädessä kyseisen yrityksen olemassaolo on uhattuna, mikä saattaa merkitä raskaita tappioita ja toiminnan sulkemista. Yrityksen kannalta ympäristötoiminnan on oltava sopusoinnussa yrityksen muiden tavoitteiden kanssa.

Tämä lähtökohta on aikamoinen haaste julkiselle vallalle. Voin hyvin ymmärtää, että puhtaasti ympäristönäkökulmasta katsoen kiusaus on suuri kiristää yritysten ympäristövaatimuksia jatkuvasti, mutta tosiasiaa tulisi löytää tasapaino kehittämisen ja kilpailukyvyn välillä. Kilpailijoita tiukemmat vaatimukset johtavat lopulta ei-toivottuun lopputulokseen: päästöt kyllä vähenevät, mutta samalla katoaa toimintaa ja työpaikkoja.

En malta olla havainnollistamatta tätä ristiriitaa ottamalla yhden esimerkin. Kuten tiedämme, EU on sitoutunut Kioton sopimukseen, ja tavoitteisiin pääsemiseksi on muun muassa luotu päästökauppajärjestelmä – ainutlaatuinen kokeilu koko maailmassa. Päästöoikeuksien hinnat ovat nousseet paljon alun perin arvioituja korkeammiksi, mistä syystä muun muassa sähkön hinta on Pohjoismaiden markkinoilla noussut tuntuvasti.

Tällä ilmiöllä – korkeat päästöoikeuksien ja sähkön hinnat – on varsin kauaskantoisia seurauksia. Esimerkiksi Outokummulle se merkitsee, että emme näissä olosuhteissa rohkene lähteä laajentamaan Tornion ferrokromituotantoa. Ferrokromi on ruostumattoman teräksen raaka-aine, jota teemme Torniossa perustuen omaan malmiin ja valmistusprosessiin, jonka EU on arvioinut parhaaksi käytettävissä olevaksi teknologiaksi. Tarvitsemme ferrokromia paitsi Torniossa myös suurin piirtein saman määrän Ruotsin ja Englannin tehtaillamme, joille ostamme ferrokromin markkinoilta, koska Tornion tuotanto riittää vain paikallisiin tarpeisiin. Meillä olisi hyvät tekniset valmiudet kaksinkertaistaa Tornion ferrokromituotanto ja tulla ferrokromin suhteen omavaraiseksi, mutta arvioiduilla tulevilla sähkönhinnoilla se ei ole taloudellista. Sen sijaan ostamme ferrokromin Etelä-Afrikasta ja Kazakstanista, jotka ovat maailmalla ainoat merkittävät kaupalliset tuottajat, mutta joissa sitä valmistetaan kor-

keammilla päästöillä. Lisäksi tulevat kuljetusten päästöt. Seurauksena on, että päästöt ovat maailman mittakaavassa suuremmat kuin jos laajentaisimme Torniossa.

En halua tässä suurennella tilannetta enemmälti, koska tietysti maapallon ympäristöä ajatellen Tornion ferrokromi on marginaalinen ilmiö. Halusin kuitenkin tämän esimerkin avulla kuvata ympäristönormien ja kilpailukyvyn välillä vallitsevaa yhteyttä sekä syntyvää ristiriitaa, jos pelisäännöt eivät ole samat kaikille.

Globaalissa kilpailussa tulisi varmistaa, että normit ja päästövaatimukset ovat samat kaikille. Ellei näin ole, se johtaa kilpailun vääristymiin ja maailman ympäristöä ajatellen ei-toivottuihin lopputuloksiin.

Jared Diamond ja monet muut ovat aiheellisesti huolissaan maapallon ympäristön tilasta. Uskon yritysjohtajien myös ajattelevan samoin. Suomalaiset yritykset ovat monella tavalla edelläkävijöitä ympäristövastuullisessa toiminnassa, mistä meillä on saatu hyviä kokemuksia. Halua jatkaa samalla linjalla varmasti on, kunhan varmistetaan, että myös kilpailijat noudattavat samoja pelisääntöjä. Kioton jälkeiseltä kaudelta odotankin, että uusi järjestelmä on aidosti globaali ja edistää ympäristöinnovaatioita ja teknologian kehitystä. Uskon, että sellaisessa ympäristössä suomalaiset yritykset menestyvät erinomaisesti.

4

Paneelikeskustelun aloituspuheenvuoro ”Miten kääritään Suomen malli vientituotteeksi?”

SITRAN YLIASIAMIES ESKO AHO

Ekovientitoimikunta arvioi mietinnössään vuonna 1995 ympäristöteknologian yhdeksi maailmantalouden nopeimmin kasvavaksi alaksi. Raportti päättyi arvioon, että suomalaisen ympäristöteknologian vienti voisi kasvaa kaksi kertaa muuta vientiä nopeammin, kymmenen prosenttia vuodessa.

Kymmenen vuotta sitten tehty arvio Suomen ongelmista ja haasteista kuulostaa tultulta. Pitäisi laatia kansallinen ympäristöstrategia. Tarvittaisiin parempaa kansainvälisten markkinoiden seurantaa ja ennakointia. Suomen pitäisi vaikuttaa tehokkaammin ympäristöalan kansainväliin normeihin ja säännöksiin. Ekologisen osaamisemme imago pitäisi vahvistaa ja panostaa näkyvyyteen alan markkinoilla.

Ekovientitoimikunta teki hyvää työtä ja sen arviot globaalien markkinoiden mahdollisuuksista osuivat oikeaan. Suomelle asetettu tavoite jäi toteutumatta, mutta siihen on hyvä selitys. Kun viritimme

kymmenen vuotta myöhemmin Sitran ympäristöohjelmaa, kansalliset haasteet ja tehtävät osoittautuivat samoiksi.

Ekovientitoimikunnan mietinnölle kävi niin kuin savolaiselle projektille: siitä tuli toteuttamista vaille valmis.

Ongelma ei ole yksin Suomen. Koko Euroopan unioni kärsii samasta. Olemme muuhun maailmaan nähden ympäristöosaamisessa selkeästi edellä, mutta Akilleen kantapää on kaupallistamisen taidoissa.

Nyt on ripeässä tahdissa päästävä sanoista tekoihin. Mahdollisuudet ovat valtavat ja öljyn hinnan mitä todennäköisoin asettuminen pysyvästi korkeammalle tasolle parantaa niitä entisestään.

Globaalin ympäristöteollisuuden on ennustettu kasvavan 550:sta noin 750 miljardiin euroon vuoteen 2010 mennessä. Erityisesti puhtaata teknologiaa ja uusiutuva energia ovat kasvun vetureina.

Alan näkymät heijastuvat vahvasti pääomasijoittamiseen, joka elää innovaatioiden ja nousevien trendien tunnistamisella. Cleantech Venture Networkin mukaan energiasidonnaiset pääomasijoitukset kasvoivat Yhdysvalloissa 42 prosentilla tämän vuoden toisella neljänneksellä.

Ympäristöteknologia on tulevaisuuden ala. Markkinat ovat globaalit ja näkyvissä oleva kasvu avaa suuria mahdollisuuksia juuri Suomen kaltaiselle maalle.

Ensimmäinen valttimme on ympäristöalan normistomme, hallintomme ja infrastruktuurimme korkea laatu. Niiden ansiosta pystymme tarjoamaan koeteltuja ratkaisuja perinteisen ympäristöteknologian alueella: vesihuollossa, jätevesien käsittelyssä tai jätehuollossa.

Teknologia ja osaaminen ovat hallussa, puutteet ovat jo aiemmin mainitsemisiani kaupallistamisen taidoissa.

Suomen lähtökohdat ovat vahvat myös ympäristöä vähemmän kuormittavan ja energiaa säästävän teknologian alueella. Clean technology -osaaminen on täällä syntynyt olosuhteiden pakosta. Herkkä ympäristömme ja kansainvälisen kilpailun paineet ovat pakkaneet kehittämään ekologisesti ja energian käytön suhteen tehokkaita teknologisia ratkaisuja.

Suomessa toimii monia menestyviä yrityksiä, jotka ovat järjestelmällisesti rakentaneet kilpailukykyään ekologisen insinööritaidon

varaan, kuten Outokumpu, Wärtsilä, Vaisala, Jaakko Pöyry tai koko metsäteollisuutemme.

Näiden lisäksi Suomessa toimii melkoinen joukko pieniä, nuoria ja hyvin innovatiivisia ympäristöteknologian yrityksiä, joiden voimavarat päästä yksin käsiksi globaaleille markkinoille ovat vaatimattomat.

Näistä eväistä on rakennettavissa vahva vientiklusteri. Kymmenen vuoden kokemus ekovientitoimikunnan mietinnön valmistumisen jälkeen osoittaa, että korkeatasoinen osaaminen, hyvät tavoitteet ja markkinoiden imu eivät yksinään riitä. Tarvitaan selkä kansallinen strategia ja sen järjestelmällistä toteuttamista sekä siihen liittyvää ta- loudellista riskinottoa.

Ympäristötavoitteisiin pätee sama sääntö kuin hyvinvointitavoit- teisiin: niiden toteutumisen ja globaalin kilpailukyvyn kesken vallitsee keskinäinen kohtalonyhteys. Hyvinvointipalvelut voivat kestävästi toteutua vain, jos kansantalouden globaali kilpailukyky on kunnossa. Samalla laadukkaat hyvinvointipalvelut muodostavat yhden kansainvälisen kilpailukyvyn perusedellytyksen.

Ympäristöosaamisen menestys vaatii kolmea tekijää ja niiden sau- matonta yhteensovitusta: ekologista näkemystä, teknologista osaa- mista sekä kaupallistamisen taitoa – laajasti ymmärrettyinä kilpailu- kykyä. Loistavinkaan menestys yhdellä tai edes kahdella alueella ei riitä, jos kolmas jalka ontuu.

Esko Aho

VM, yliasiamies, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra. Tätä ennen Esko Aho toimi puheenjohtajana yritysten konsultointiyritys Verbatum Oy:ssä sekä luennoitsijana Harvardin yliopistossa. Hän oli Suomen pääministeri vuosina 1991–1995. Esko Aho oli keskustapuolueen kansanedustajana vuodesta 1983 vuoteen 2003, joista puoluejohtajana vuosina 1990–2002.

Pekka Haavisto

EU:n Sudan-erityisavustaja. Pekka Haavisto on työskennellyt viimeiset kuusi vuotta YK:n ympäristöohjelman edustajana sodista ja konflikteista toipuvilla alueilla. Hän toimi ympäristö- ja kehitysyhteistyöministerinä v. 1995–1999, kansanedustajana v. 1987–95 ja Vihreän liiton puheenjohtajana v. 1993–1995. Nykyisin hän on Euroopan vihreän puolueen puheenjohtaja, ja luennoi kansainvälisestä ympäristöpolitiikasta.

Lea Kauppi

MMT, Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) pääjohtaja vuodesta 1995. Sitä ennen Lea Kauppi toimi ympäristötutkimuksen asiantuntijana lukuisissa EU:n ja Euroopan talouskomission elimissä ja projekteissa sekä työskenteli eurooppalaisissa tutkimusverkostoissa. Lisäksi hän on toiminut IIASA:ssa tutkijana v. 1982–88.

Lassi Noponen

OTK, MBA, toimitusjohtaja, Ympäristöteknologiyhtiö Proventia Group Oy. Lassi Noponen toimi aiemmin Evli Corporate Finance Oy:n yritysjärjestelyistä vastaavana johtajana ja corporate controllerina sekä yhtiön osakkaana. Hän on toiminut johtajana Neste Oy:ssä ja on useiden teknologiyhtiöiden hallituksen jäsen.

Juha Rantanen

KTM, MBA. Toimitusjohtaja, Outokumpu Oyj. Juha Rantanen aloitti Outokumpu Oyj:n toimitusjohtajana vuoden 2005 alussa. Hän siirtyi tähän tehtävään Ahlstrom Oyj:n toimitusjohtajan paikalta. Juha Rantanen toimi Elinkeinoelämän keskusliiton hallituksen puheenjohtajana vuosina 2003–2004 ja on edelleen EK:n hallituksen työvaliokunnan jäsen. Lisäksi hän on Finpro Oy:n hallituksen puheenjohtaja sekä Teknologiaeollisuus ry:n hallituksen jäsen ja vaalivaliokunnan puheenjohtaja.

Toivo Äijö

FT, Top Trainers Groupin johtaja ja omistaja. Top Trainers Group tarjoaa yrityksille koulutus- ja konsultointipalveluja Suomessa ja ulkomailla. Toivo Äijö toimi yli 20 vuotta Yhdysvalloissa, mm. Kalifornian valtionyliopiston professorina. Vuosina 1994–2003 hän on hoitanut Lappeenrannan teknillisessä korkeakoulussa osittain tutkimuksen ja osittain kansainvälisen markkinoinnin professuuria.

PANEELIKESKUSTELUN AIHEITA:

Puheenjohtaja Aho osoitti panelisteille aluksi kysymyksen: *Mistä johtuu, ettei Suomi ole kymmenen viime vuoden aikana pystynyt pitämään ympäristöviennissä markkinaosuuttaan ja mitä tässä asiassa nyt pitäisi tehdä?*

Pekka Haavisto toi terveiset Sudanin Darfourista, jossa sodasta toipumisen ponnistelut pitävät ympäristökysymykset vielä taka-alalla. Silti Haavisto piti vääränä usein esitettyä lausahdusta, ettei köyhä välitä ympäristöstä. Darfourin keskeisenä ympäristöongelmana Haavisto mainitsi metsävarojen nopean hupenemisen. Suomalaisten metsäasiantuntijoiden toivottaisiinkin palaavan pian takaisin.

Haavisto totesi, että ympäristökysymykset ovat globaaleja; nyt on pyrittävä siihen, että myös ongelmien ratkaisemisen pelisäännöt olisivat samat kaikkialla. Julkisen sektorin rooli on tässä työssä keskeinen, kuten koko ympäristösektorin kasvussa. Euroopan unioni on ollut tässä tärkeä globaali vaikuttaja, samalla on ympäristöalalle syntynyt runsaasti työpaikkoja EU:n alueella. Näihin mahdollisuuksiin suomalaisten yritysten pitää pystyä tarttumaan.

Haavisto korosti markkinointiponnistelujen merkitystä ympäristösektorin viennin tehostamisessa. Vaikka messuille osallistuminen ja muu markkinointi tulee kalliiksi, siihen on panostettava. Myös julkisen vallan lobbaaminen kansainvälisissä yhteyksissä on tärkeää. Haaviston mukaan esimerkiksi ruotsalaiset ovat olleet alalla selvästi aktiivisempia kuin suomalaiset, ja myös small talk on naapureillamme hallinnassa.

Toivo Äijö totesi, että suomalaiset suuryritykset ovat tehneet hyvää työtä ja menestyneet myös maailman ympäristömarkkinoilla. Sitä vastoin pk-sektorilla on ongelmia, markkinointiin ja viestintään ei riitä osaamista ja resursseja. Äijö ei pitänyt keskeisenä small talk -vajetta; se on japanilaisilla vielä suurempi kuin meillä, mutta he ovat siitä huolimatta pärjänneet hyvin. Nuoremman sukupolven myötä vaje on sitä paitsi selvästi pienentynyt.

Äijön mukaan yrittäjyyden tukemisessa on parantamisen varaa, tällä hetkellä puhutaan enemmän kuin tehdään. Ympäristön kehittämisstrategiaa kaivataan, sillä osaamista ja innovaatioita meillä on. Myös rahoitusta ja teknologian tukea on tarjolla, mutta näkökulma

on ollut liian suppea. Menestymisessä tarvitaan strategisen johtajuuden kykyä ja tätä puolta ei Suomessa pohdita riittävästi.

Lassi Noposen mukaan ympäristöalalla on useita piirteitä, jotka erottavat sen muista aloista:

- kenttä on hajanainen, Suomesta puuttuu alan suuryritys
- alalla on laitetoimittajia, mutta ne eivät näe itseään järjestelmätoimittajina
- markkinat ovat hajanaiset, samoin teknologiat (esim. ilma-, vesija jäteteknologioilla ei ole paljoa yhteistä) ja linkit perusteellisuuteen ovat moninaiset
- kykyä toimia julkisen vallan kanssa tarvitaan enemmän kuin muilla aloilla; julkinen rahoitus on usein merkittävä osa asiakkaan rahoituksesta.

Noposen mukaan clean tech –ajattelu on erinomainen idea. Iso osa perusteellisuuttamme voisi mainostaa itseään kansainvälisessä kilpailussa clean techinä. Liiketoimintaosaamisen puolella tarvitaan rohkeaa asennemuutosta, siinä että tuodaan esiin suhteellista ympäristösuorituskykyä verrattuna muihin käytettävissä oleviin teknologioihin. Ympäristöalan toimijoiden pitää tuoda selvästi esiin oman tuotteensa tai menetelmänsä 'puhtaus' suhteessa muihin. Ympäristöteknologian myynti bisnes to bisnes –markkinoille on hyvin vaikeaa, jollei laki sitä vaadi, ellei samanaikaisesti saada aikaan tuottavuuden paranemista. Tarvitaan selkeitä business-caseja, joilla pystytään esittämään asiakkaalle, että heidän kannattaa ostaa tämä teknologia.

Juha Rantanen totesi, että Suomella ei ehkä ollut 1990-luvulla teknologioita ympäristösektorin voimakkailla kasvualoilla. Esi-merkkinä hän mainitsi tuulivoiman, joka on vasta nyt Suomessa lähdössä liikkeelle. Myös 'veturiyrityksen' puuttuminen heikensi vientimenestystä. Lisäksi Rantanen epäili, että ympäristöalallakin yrittäjäksi lähtemisen korkea kynnyks on ollut yksi este Suomen pärjäämiselle. Suomen pk-sektorin yleisemmän kehittymisen ongelmina ovat olleet juuri yleistä tasoa matalampi kiinnostus lähteä yrittäjäksi sekä pk-yrityksien haluttomuus kasvaa yli 50 henkeä työllistäviksi yrityksiksi.

Lea Kauppi korosti kokonaisvaltaista lähestymistapaa eli järjestelmänäkökulmaa. Ei pidä tarkastella kapeasti pelkästään tekniikkaa, vaan on otettava sen rinnalle myös institutionaalinen osaaminen. Ympäristöosaamisen eri alueet on osattava aidosti yhdistää ja sitä kautta kasvattaa suomalaisen ympäristösektorin markkinaosuutta. Kehittämällä lainsäädäntöä ja infrastruktuuria luodaan maaperä, johon tekniikka voidaan myydä. Kauppi palasi myös lausahdukseen köyhistä ja ympäristöstä – köyhillä ei yksinkertaisesti ole varaa olla välittämättä ympäristöstä.

Puheenjohtaja Ahon seuraava kysymys: *Onko Suomen imago sellaisessa kunnossa, että edellytykset ympäristöviennille ovat hyvät?*

Toivo Äijö kertoi asuvansa Etelä-Ranskassa, jossa Suomen imago on ylipäänsä hyvin näkymätön. Äijö totesi, että ympäristöalan asiantuntijoiden keskuudessa imagomme maailmalla on kyllä hyvä, mutta yleisellä tasolla meitä ei tunneta. Viennin menestyksen kannalta myös yleinen tunnettavuus on tärkeä.

Juha Rantasen mielestä hyvällä imagolla on varmasti oma merkityksensä, mutta tärkeintä on, että meillä on hyviä tuotteita ja kykyä myydä niitä. Rantasen mukaan moni asia on kansainvälisessä toimintaympäristössä muuttunut. Pienenä esimerkkinä tästä on se, että nykyisin Suomi näkyy jo Brysselin TV:n sääkartoilla, jotka ennen katkesivat Etelä-Ruotsin kohdalta. Nokia on merkittävästi lisännyt Suomen näkyvyyttä oman sektorinsa ulkopuolellakin, vaikkei yhtiö suomalaisuuttaan erityisesti mainostakaan. Rantasen mukaan merkittävät satsaukset Suomen imagon nostamiseen eivät ole ratkaisu ympäristöviennin kasvattamiseen.

Lassi Noponen piti Suomen imagoa maailmalla hyvänä. Puutteenä voi kuitenkin erällä ympäristösektorin osa-alueilla olla, että Suomessa ei ole teollisen mittakaavan laitoksia. Asiakas saattaa ihmetellä, jos markkinoiva maa ei itse käytä ao. teknologiaa; tähän on vaikea löytää hyväksyttävää selitystä.

Pekka Haavisto kertoi, että hänelle on pienessä savimajassa Etelä-Sudanissa pidetty esitelmä, jossa on tarkkaan kuvattu, millaista teknologiaa heillä tarvitaan. Tilaaja ja tarve ovat tarkkaan määritel-

tyjä ja usein ratkaisut ovat kulttuurisidonnaisia. Suomen maine ei sinänsä ole niinkään tärkeä, vaan kyse on siitä osataanko lähestyä juuri sitä asiakasta, joka tuotetta tarvitsee.

Puheenjohtaja Ahon kolmas kysymys: *Ympäristöalalla käytetään usein ilmausta konseptien myyminen. Miksi olemme niin huonoja myymään konsepteja? Osaamista Suomessa on, mutta miksi sitä ei saada myytyä?*

Lea Kauppi totesi, että järjestelmävienti on selvästi kehittynyt ja lisääntynyt ympäristöalalla 1990-luvun puoliväliin verrattuna. Valtiovallan tuki on kuitenkin ollut heikompaa kuin esimerkiksi Ruotsissa.

Toivo Äijön mukaan vienti on selkeästi yritysten toimintaa. Suomalaisten mallien viennin osalta Äijö oli epäilevällä kannalla – onko jätehuolto vientituote?

Lassi Noposen mielestä jätehuolto on vientituote ja konseptoitavissa, jos se osataan tehdä oikein. Noponen kertoi esimerkin epäjatkuvuudesta: Japani, joka on perinteinen kulutuselektronikan viejä, on muuttumassa kierrätetystä elektroniikasta saatavien muovijakeiden ja muiden jakeiden viejäksi. Tällä hetkellä Suomi on mukana viemällä laitteita elektroniikkaromun murskaamiseen, mutta siinä olisi mahdollisuuksia paljon massiivisempaankin konseptiin, jos vain löytyy eväitä.

Lea Kauppi oli eri mieltä siitä, etteikö järjestelmiä ja konsepteja pitäisi myydä. Hän väitti, että pikemminkin siihen suuntaan ollaan menossa. Ei pelkkää rautaa saa myytyä.

Pekka Haavisto kommentoi konseptivientiä. Jos Suomella on hyvä jätehuoltokonsepti, hyvä lainsäädäntö ja julkisen vallan panos, on sen paketin vieminen aika haasteellista. Julkisen vallan osaamisen viennin ohella on ehkä myyttävä ajatus siitä, että julkisen vallan pitäisi tukea tätä toimintaa. Lisäksi myös normiston pitäisi olla samalla tasolla kuin meillä. Jollain sektoreilla meillä on hyvä malli, jota voitaisiin viedä varsinkin muihin teollisuusmaihin.

Myös **Juha Rantanen** kuvasi Japaniin liittyvää esimerkkiä, Finpron koordinoimaa Sendain hyvinvointikeskusta, joka vihittiin käyttöön keväällä 2005. Se koostuu hoito- ja palveluyksiköstä sekä tutkimus- ja kehittämisyksiköstä, jotka on paketoitu yhdeksi konseptiksi. Suomalainen vanhustenhuolto ja hyvinvointitekniologia on

herättänyt laajaa kiinnostusta Japanissa, jonka väestö ikääntyy nopeasti. Kysymys on Rantasen mukaan siitä, miten eri komponentteja yhdistetään toimivaksi paketiksi.

Puheenjohtaja Aho totesi, että yrityspalvelut työllistävät Suomessa noin 15 000 ihmistä, joten näiden palvelujen tarjoajista ei ainakaan ole pulaa. *Mikä on se keino, jolla julkinen valta voisi yrittäjyyden tilannetta parantaa?*

Toivo Äijön mukaan Suomessa ei ole syvällisesti hyväksytty yrittäjyyden perusolemusta, johon kuuluu riskinotto ja epäonnistuminen. Uusista liikeideoista ja yrittäjistä kaksi kolmasosaa epäonnistuu. Tästä syystä on väärin syyttää esimerkiksi Tekesiä ja Finveraa rahan tuhlaamisesta 'turhiin' hankkeisiin.

Esko Aho totesi tähän väliin, että tullessaan ympäristötekniikan alueelle Sitra on valmistautunut tekemään myös pääomasijoituksia. Samalla hän esitti kysymyksen siitä, että *meillä ympäristöön ei kovin mielellään haluttaisi yhdistää liikevoiton tekemistä ja rikastumista. Ympäristöä pidetään niin pyhänä asiana, ettei osata nähdä todellista liiketoimintamahdollisuutta.*

Lea Kauppi totesi kaikkien fiksujen ihmisten ymmärtävän, että liikevoitto on ympäristöalalla yhtä hyväksyttävää kuin muilla aloilla. Yritysten itsekriittisyys saattaa olla ongelma; ei rohjeta mainostaa omaa tuotetta yhtä innokkaasti kuin kilpailijat.

Juha Rantasen mukaan ympäristöalalla ongelmana on se, ettei ole ollut voimakasta veturiyritystä. Esimerkiksi Nokia oli veturina ICT-alan kasvulle.

Lea Kauppi totesi, että osittain voi kyse olla siitäkin. Mutta verrattuna esimerkiksi Ruotsiin asenneongelmia on saattanut olla myös teollisuuden puolella. Suomalaiset isot yritykset ovat kyllä huolehtineet ympäristöstä, mutta se on ollut vähän pakon sanelemaa. Ruotsalaiset ovat sitä vastoin heti mainostaneet pieniäkin ympäristötekoja. Suomessa ympäristöasioita on pidetty pehmoiluna.

Pekka Haavisto kertoi kokemuksen ministeriajoiltaan, kun hän oli yhtiövierailulla Nesteessä. NAPS (Neste Advanced Power Sys-

tems, mm. aurinkokennoteknologiaa) oli häveliäästi sijoitettu jon-
nekin takahuoneeseen. Syntyi vaikutelma, että yhtiön 'puhtaimman
osan' pelättiin alikehittyneenä tahraavan koko konsernin mainetta.
Yrityksillä on selkeästi ollut vaikeuksia integroida omaa ympäristö-
alan osaamistaan tulevaisuuden visioonsa.

Lassi Noponen totesi, että rekrytoinnin osalta ympäristöalalla
on imua; korkeakouluissa alalle hakeutuu runsaasti erittäin hyvää
väkeä. Noponen arvioi suurteollisuuden yritysten suhtautuvan ympä-
ristökonsultointiin epäluuloisesti. Josko kyseessä sittenkin on vih-
reän liikkeen kaupallinen siipi, joka pohjimmiltaan haluaa ajaa alas
koko toiminnan?

Toivo Äijön mukaan tilanne on Suomessa kovasti parantunut ja
hyvin monet yritykset nostavat ympäristöosaamistaan nykyään esille.
Äijö sanoi, että ranskalaiset ovat ympäristöasioissa epäluuloisempia
kuin suomalaiset, sitä vastoin saksalaiset ovat olleet etulinjassa. Pk-
sektorille olisi etu, jos osattaisiin pitää yhteyttä viranomaisiin. Julki-
sen vallan ja rahoittajien rooli on ympäristöalalla merkittävä.

Puheenjohtaja Ahon seuraava kysymys: *Jos jäädään odottamaan ympä-
ristöalalle Nokian kaltaista suuryritystä, saadaan odottaa sata vuotta.
Miten alalle rakennettaisiin sen sijaan veturiksi ympäristöklusteri niin, että
se alkaisi toimia heti eikä vasta kymmenen vuoden kuluttua?*

Juha Rantasen mielestä keskeinen ongelma on kentän hajanai-
suus. Pitäisi tehdä rajauksia ja saada keräytyksi joillekin alueille kriit-
tinen massa ja sen ympärille rakentaa klusteri. Innovaatioiden osalta
esimerkiksi Tekesillä on tärkeä rooli, Finpro voi auttaa kaupallista-
misessa. Tarvitaan myös yritys, joka käytännössä lähtee viemään asiaa
eteenpäin. Keskeisiä alueita Rantanen ei ollut valmis luettelemaan,
yhtenä voisi olla vesi. Klusterin muodostamisessa tulee pohtia missä
on maailmalla mahdollisuuksia ja meillä vahvuuksia.

Toivo Äijö pohdiskeli ympäristöalan vetovoiman lisäämismah-
dollisuuksia; it-ala on ehkä vieläkin ympäristöä seksikkäämpi. Tuli-
si tukea spinoff-ajattelua ja verkottumista innovaatiomielessä sekä
luoda mahdollisuuksia saada pk-yrityksille suuryrityskumppaneita
innovaatioiden hyödyntämiseen.

Pekka Haaviston mielestä Suomen suuryrityksissä on alasta riippumatta ympäristömyönteistä ajattelua. Vahvoja alueitamme voisivat olla vesi- ja ilmastokysymykset sekä saastuneiden maa-alueiden puhdistaminen, niillä tulee kysyntä maailmalla lisääntymään. Erityisesti viimeksi mainitun osalta korkeatasoinen osaaminen on ratkaisevaa ja siinä tarvitaan tiedeyhteisön ja yritysten yhteistyötä. Siinä Suomella olisi mahdollisuus luoda hieno paketti.

Lassi Noponen totesi, että klustereiden rakentaminen on vaikea laji. Suuret yrityksemme voisivat tuoda ympäristönäkökulmia nykyistä painokkaammin esiin ja sitä kautta pienyritykset pääsisivät luontevaan kasvuun. Noponen nostaisi julkisen vallan kanssa asioimisen taidon klusterin ytimeen. Lainsäädännön kehityksen ennakointi on aika vaikeata pienille yrityksille. Tarvitaan jonkinlainen tukiasiamies, joka osaa neuvoa minkälaista kansainvälistä rahoitusta maailmanpankeilla ja kehityspankeilla on olemassa. Lisäksi tarvitaan demolaitokset kotimaahan.

Ahon kysymys Kaupille: *Yliopistojen ja yritysten välinen yhteistyö puhkesi it-alalla kukkaan – mikä on tässä suhteessa tilanne ympäristöalalla?*

Lea Kaupin mukaan yhteydet toimivat pienessä maassa hyvin, samoin ympäristöalan yritysten suhteet politiikan tekijöihin ja lainsäädäntöpuolelle. Tässä on hyvä pohja, jolle Suomen kannattaa rakentaa myös vientiä.

Puheenjohtaja Aho kertoi, että Sitra on sitoutunut yhdessä kumpianien kanssa tuottamaan strategiapaperin, jossa haetaan toimintamallia ympäristöklusterin synnyttämiseksi. *Isoja tai pieniä asioita, jotka on tärkeää ottaa strategiatyössä huomioon?*

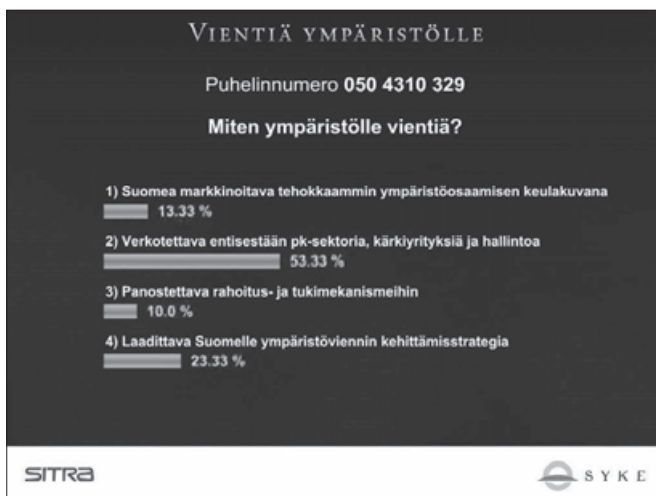
Toivo Äijön lääkkeitä olivat tuki pienille yrityksille, koska sieltä tulee työllisyys ja kasvu. Koulutuksesta ei ollut paneelissa puhetta, mutta se on yksi tärkeä tukimuoto (liikkeenjohto, myynti, markkinointi, viestintä), toinen on luonnollisten yhteyksien rakentaminen (klusterin rakentaminen). **Juha Rantanen** korosti bisnesvainua: missä päin maailmaa meidän osaamisemme ja paikalliset tarpeet parhaiten kohtaavat? Näistä on löydettävä onnistumisen edellytykset.

Lassi Noponen asettaisi vision; ala on yhä nuori, markkinoita ei ole globaalisti jaettu, suomalaisilla on hyvät mahdollisuudet nousta oman alansa johtaviksi toimittajiksi kymmenen vuoden sisällä. **Lea Kauppi** panostaisi pelikentän ja pelisääntöjen kehittämiseen samankaltaisiksi eri puolilla maailmaa. **Pekka Haavisto** korosti kolmea asiaa. Ensinnäkin klusterin ulkopuolella yritysten on suunnattava samaan suuntaan. Toinen asia on julkisen vallan ja yritysten yhteistyö ja kolmas on globaali visio, eli on koettava, että juuri meidän yrityksemme voi olla globaalien ongelmien ratkaisemisessa mukana.

KÄNNYKKÄ-ÄÄNESTYKSEN KYSYMYKSET, VASTAUSVAIHTOEHDOT JA VASTAUSPROSENTTI

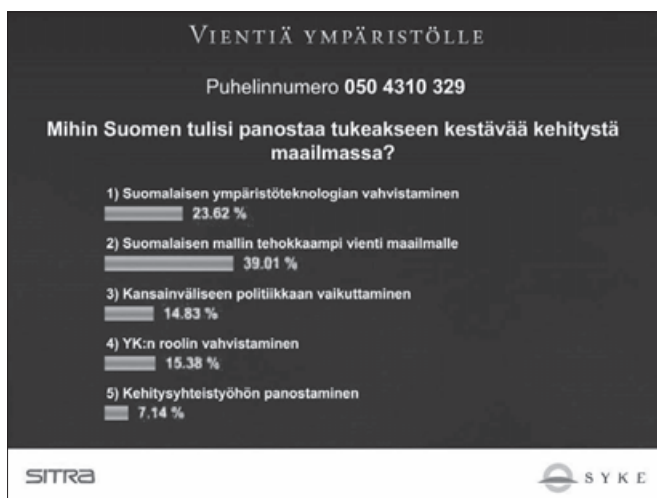
Kysymys 1: Miten ympäristölle vientiä?

- 1) Suomea markkinoitava tehokkaammin ympäristöosaamisen keulakuvana (13,3 %)
- 2) Verkotettava entisestään pk-sektoria, kärkiyrityksiä ja hallintoa (53,3 %)
- 3) Panostettava rahoitus- ja tukimekanismeihin (10,0 %)
- 4) Laadittava Suomelle ympäristöviennin kehittämisstrategia (23,3 %)

Kysymys 2: Mihin Suomen tulisi panostaa tukeakseen kestävästä kehitystä maailmassa?

- 1) Suomalaisen ympäristöteknologian vahvistaminen (23,6 %)
- 2) Suomalaisen mallin tehokkaampi vienti maailmalle (39,0 %)
- 3) Kansainväliseen politiikkaan vaikuttaminen (14,8 %)
- 4) YK:n roolin vahvistaminen (15,4 %)
- 5) Kehitysyhteistyöhön panostaminen (7,2 %)

Ääniä tuli yhteensä 208 kappaletta. Paneelin kommentit kännykkäänestykseen:

Juha Rantasen mielestä Suomen mallin tehokkaampi vienti maailmalle on abstrakti asia. Kansainvälisiin pelisääntöihin vaikuttaminen on yrityksen kannalta paras tapa, jonka pohjalta voi syntyä myös laajemmalti imua ympäristöystävällisille tuotteille ja ratkaisuille.

Pekka Haavisto pitää YK:n roolin vahvistamista tärkeänä. Pie-
nenä maana Suomen etu on, että luotaisiin mahdollisimman yhtenäisen normisto, joka olisi globaali.

Puheenjohtaja **Aho** muistutti lopuksi, että eräs tärkeä vaikuttaja taisi jäädä kokonaan mainitsematta: kuluttaja. Hänen mielipiteillään ja käyttäytymisellään on yhä enemmän merkitystä eri puolilla maailmaa.

Toivo Äijön mukaan ympäristöpuolella on dikotomia: missä kuluttajat ovat heränneet siellä markkinat jo toimivat. Kysymyksissä, joissa kuluttajat eivät vielä ole heränneet tarvitaan julkisen puolen toimia.

Lopuksi **Lea Kauppi** lausui seminaarin päätössanat ja kiitti Tasavallan presidenttiä, alustajia ja panelisteja sekä kuulijoita.

LIITE 1.
VIENTIÄ YMPÄRISTÖLLE -SEMINAARIN OHJELMA

OHJELMA 18.10.2005

Ilmoittautuminen ja kahvi

*

Seminaarin avaus

”Suomi – Ympäristön mallioppilas?”

Pääjohtaja Lea Kauppi, SYKE

*

Puhe

Suomen Tasavallan Presidentti

Tarja Halonen

*

”Onko ympäristövastuusta oikeasti hyötyä hyvälle liiketoiminnalle?”

Toimitusjohtaja Juha Rantanen, Outokumpu Oyj

*

Paneelikeskustelu

”Miten kääritään Suomen malli vientituotteeksi?”

Aloituspuheenvuoro

Yliasiamies Esko Aho, Sitra, puheenjohtaja

Osanottajat

EU:n Sudan-erityisavustaja Pekka Haavisto

Pääjohtaja Lea Kauppi, Suomen ympäristökeskus

Toimitusjohtaja Lassi Noponen, Proventia Group

Toimitusjohtaja Juha Rantanen, Outokumpu Oyj

Johtaja Toivo Äijö, Top Trainers Group

*

Yleisön mielipiteet

Äänestys matkapuhelimella

Seminaarin päätös

Pääjohtaja Lea Kauppi, SYKE

Cocktail-tilaisuus

■ Sitran ja Suomen ympäristökeskuksen järjestämässä Vientiä ympäristölle -seminaarissa pohdittiin suomalaisen ympäristöosaamisen vahvuuksia. Ympäristönsuojelun merkitys kasvaa jatkuvasti, ja ympäristötekniikan odotetaan muodostuvan yhdeksi vuosisadan kasvusektoreista. Suomalainen tapa toimia on oiva malli muille, mutta miten voisimme hyödyntää hyvää ympäristömainettamme tehokkaammin viennissä?

Vientiä ympäristölle -seminaari kokosi yritysjohtajia, poliittisia päättöksentekijöitä ja tutkijoita yhteen lokakuussa 2005. Vientiseminaarin taustalla olivat Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) kymmenvuotisjuhlavuosi ja Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitran ympäristöohjelma.

ISBN 951-37-4610-0
ISSN 1457-571X (nid.)

SITRA

